

Woorden

Tot de jaren zeventig waren werkloosheid en werkgelegenheid onderwerpen van de macro-economie. De allocatie van arbeid werd daarentegen tot het terrein van de micro-economie gerekend. In het geaggregeerde plaatje was plaats voor structurele werkloosheid en conjuncturele werkloosheid, eventueel aangevuld met frictiewerkloosheid. Structurele werkloosheid werd veroorzaakt door een tekort aan arbeidsplaatsen, conjuncturele werkloosheid door onderbezetting van de productiecapaciteit als gevolg van het te kort schieten van de effectieve vraag. Tegenwoordig zijn de economische discussies over de arbeidsmarkt complexer. Met het toenemen van de werkloosheid steeg het aantal theorieën over de arbeidsmarkt. Voor wie door de bomen het bos niet meer ziet is onlangs een overzichtelijke inventarisatie van de verschillende theorieën verschenen¹.

De verschillende theorieën zijn ruwweg in te delen in twee stromingen. Aan de ene kant staan economen die hun vertrouwen in de werking van het marktmechanisme niet hebben verloren, en die vanuit de traditionele micro-economie de macro-economische inzichten ter discussie stellen. Aan de andere kant staan economen die het prijsmechanisme niet in staat achten markten te ruimen en die de macro-economische inzichten proberen te onderbouwen door middel van een nieuwe micro-economie. De scheidslijnen lopen dus over de oude scheur tussen de neoklassieke en de keynesiaanse theorie die in de naoorlogse periode zo zorgvuldig aan het oog onttrokken was door de neoklassieke synthese.

De grondlegger van de micro-georiënteerde stroming is zonder twijfel Milton Friedman. Deze lanceerde in de jaren zestig de 'natuurlijke graad'-hypothese. Volgens deze hypothese bestaat er alleen frictiewerkloosheid, waarbij onder fricties alles wordt verstaan wat het marktmechanisme belemmert zijn werk te doen. Van structurele werkloosheid kan op lange termijn geen sprake zijn omdat het marktmechanisme dan zorgt voor substitutie van arbeid voor kapitaal. Conjuncturele werkloosheid is uitgesloten omdat het prijsmechanisme op de goederen- en de arbeidsmarkt zorgt dat de bezetting van de productiecapaciteit altijd optimaal is. Hierdoor is de overheid op lange termijn niet in staat met behulp van macro-economische politiek de werkgelegenheid te beïnvloeden. Een toename van de overheidsbestedingen kan slechts leiden tot inflatie of 'crowding-out', afhankelijk van de wijze waarop ze wordt gefinancierd.

Theorieën die hebben voortgeborduurd op het werk van Milton Friedman zijn de theorie van de rationele verwachtingen en de aanbodeconomie. De rationele-verwachtingentheoretici voeren de natuurlijke-graadhypothese verder door en stellen dat de economische subjecten door hun inzicht in het functioneren van de economie op het economische beleid kunnen anticiperen en zo ook op korte termijn kunnen voorkomen dat macro-economisch beleid de optimale allocatie verstoort. De aanbodeconomie ten slotte kan worden beschouwd als een nadere uitwerking van het idee dat aan de werkloosheid fricties op markten ten grondslag liggen. In deze visie belemmeren heffingen, subsidies en regelingen, de werking van het marktmechanisme. De prijsverhoudingen weerspiegelen niet langer de schaars-teverhoudingen. Dit betekent dat beslissingen worden genomen op basis van valse signalen, hetgeen leidt tot vraag- en aanbodoverschotten.

Een theorie die wat de conclusies betreft vergelijkbaar is met de natuurlijke-graadhypothese is de NAIRU,

de non accelerating inflation rate of unemployment. Ook volgens deze theorie leidt een expansief overheidsbeleid slechts tot inflatie. De gedachte achter de NAIRU verschilt echter sterk van die van Friedman. Volgens de NAIRU-hypothese leidt een stimuleringsbeleid tot krapte op de arbeidsmarkt, hetgeen looneisen uitlokt. De producenten proberen vervolgens de gestegen loonkosten door middel van prijsverhogingen af te wentelen op de consumenten zodat het beleid uiteindelijk slechts resulteert in inflatie.

Tegenover de theorieën die teruggrijpen op de neoklassieke macro-economie staan de theorieën die zich baseren op een herinterpretatie van de keynesiaanse theorie. Belangrijke namen zijn hier Clower, Leijonhufvud en Malinvaud en hun ideeën worden wel worden de onevenwichtigheidstheorie genoemd. Belangrijkste kenmerk van deze theorie is dat het marktmechanisme niet in staat wordt geacht markten te ruimen. De prijzen passen zich niet direct aan de marktsituatie aan zodat vraag- en aanbodoverschotten ontstaan. Dit komt niet door externe belemmeringen, maar is verklaarbaar uit rationeel handelen van economische subjecten. Optimalisatie op de korte termijn is strijdig met optimalisatie op de lange termijn vanwege transactiekosten van allerlei aard². Daarom variëren productiecapaciteit, werkgelegenheid en prijzen niet met de dag en kunnen naast frictiewerkloosheid ook structurele en conjuncturele werkloosheid voorkomen. In deze visie zijn het dus niet alleen externe factoren die de werking van het marktmechanisme belemmeren, maar ook interne.

Uit de onevenwichtigheidstheorie zijn ten aanzien van het economische beleid niet zonder meer dezelfde conclusies te trekken als uit de traditionele macro-economie. Dat markten niet goed werken wil nog niet zeggen dat een stimuleringsbeleid de werkloosheid kan oplossen. De theorie maakt echter wel duidelijk dat een onbelemmerde werking van het marktmechanisme niet per definitie leidt tot evenwicht in de zin dat markten ruimen. Integendeel, men kan zelfs stellen dat perfect werkende markten met hectische prijsbewegingen de onzekerheid vergroten en zodoende een belemmering vormen voor groei en werkgelegenheid. Wat betreft de valutamarkten is dit inzicht gemeengoed en er bestaat dan ook internationale overeenstemming over de noodzaak van interventie om de koersen te stabiliseren.

De verschillende inzichten zijn in theoretisch opzicht moeilijk te verenigen omdat ze de werkelijkheid vanuit een verschillend perspectief benaderen. Ook voor het economische beleid zijn moeilijk conclusies te trekken. De overheid moet de markt de ruimte laten voor zover die goed werkt, maar ze moet stabilisatiepolitiek voeren waar de markt faalt. Het is hetzelfde probleem als op de valutamarkt, waar economen adviseren de dollar te stabiliseren op zijn lange-termijnevenwichtswaarde, zonder dat ze erbij zeggen welke waarde dat is. De arbeidsmarkttheorieën die sinds de jaren zeventig op de markt zijn gekomen hebben het inzicht in de werking van de economie vergroot, maar de cruciale vraag, namelijk wat te doen, is er niet mee beantwoord.

M.A. Langman

1. J. Muysken en A.F. van Zweeden, *De componenten van de werkloosheid*, OSA-voorstudie V26, DOP, Den Haag, 1988.

2. Zie bij voorbeeld A.M. Okun, *Prices and quantities, a macroeconomic analysis*, Basil Blackwell, Oxford, 1981.